

बालन्याय प्रणाली: न्यायिक दृष्टिकोण

1

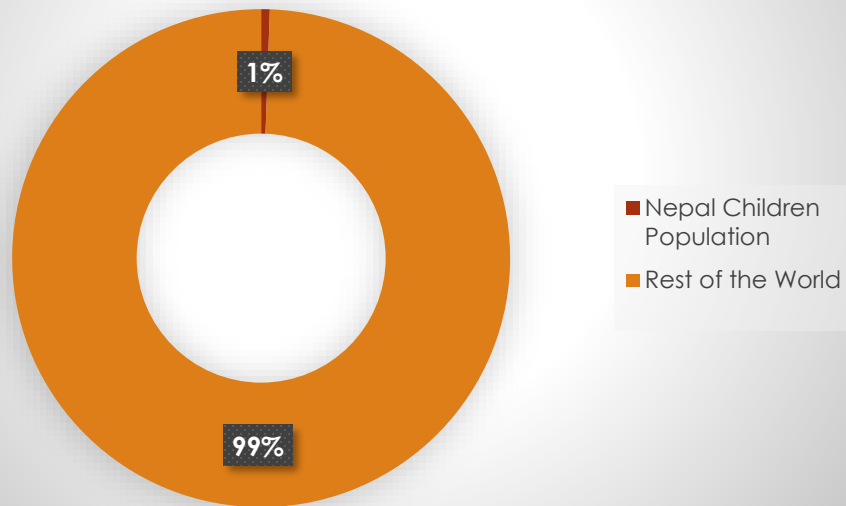
Shiva Prasad Paudel
Lawyer

14-Dec-22

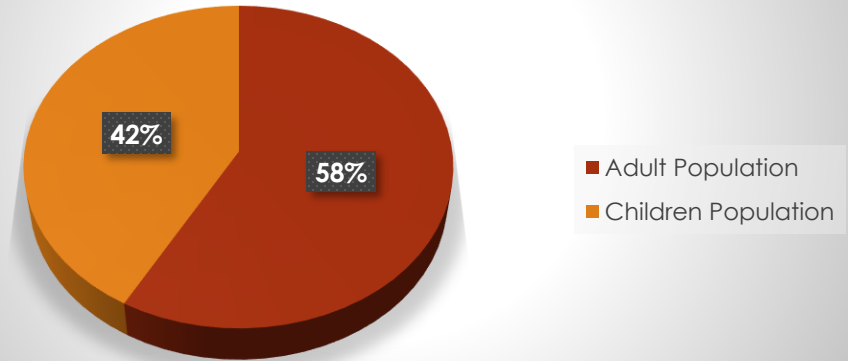
बालबालिकाको उपस्थिति

World Children Population: 2.2 Billion

<https://www.humanium.org/>

Nepal: Adult vis-a-vis Child Population: 2068

Children-1,10,84,311 (42%)
 Adult-1,54,10,193 (58%)
 Total- 2,64,94,504

(Population 2078=2,91,92,480
 Growth Rate- 1.8%)

Why investment in children?

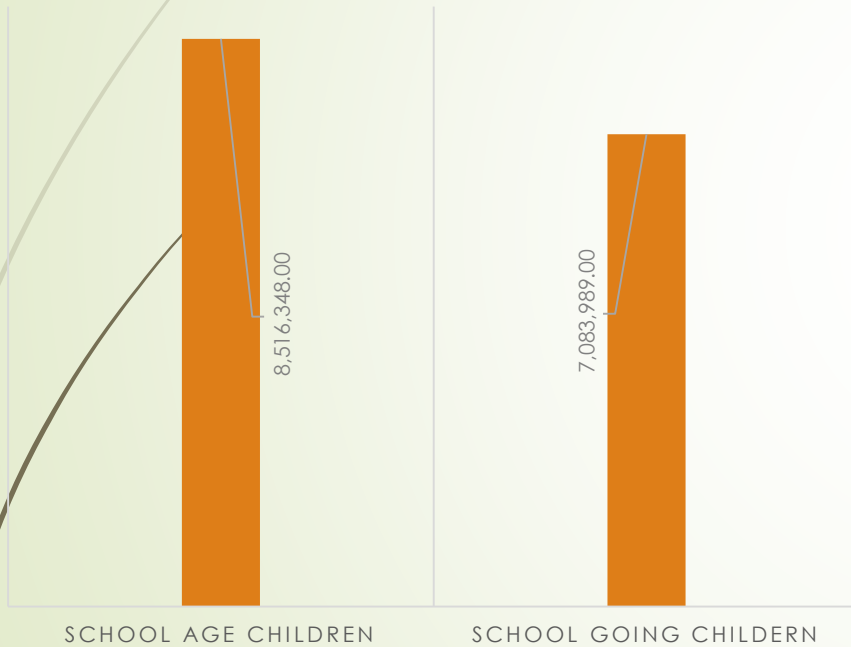
<https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty>

Children in multidimensional poverty (education, health, housing, nutrition, water, sanitation)	1 billion
children in absolute poverty (USD 1.90 a day)	356 million
additional due to Covid 19	100 million
In richest country	1 is poor out of 7 children
EU	1 in 4 is at risk of falling into poverty
children living in poor households	die at twice the rate of their better-off peers
living in conflict zone	450 million (1 in 6), highest in 20 years (2019 data, save the children)

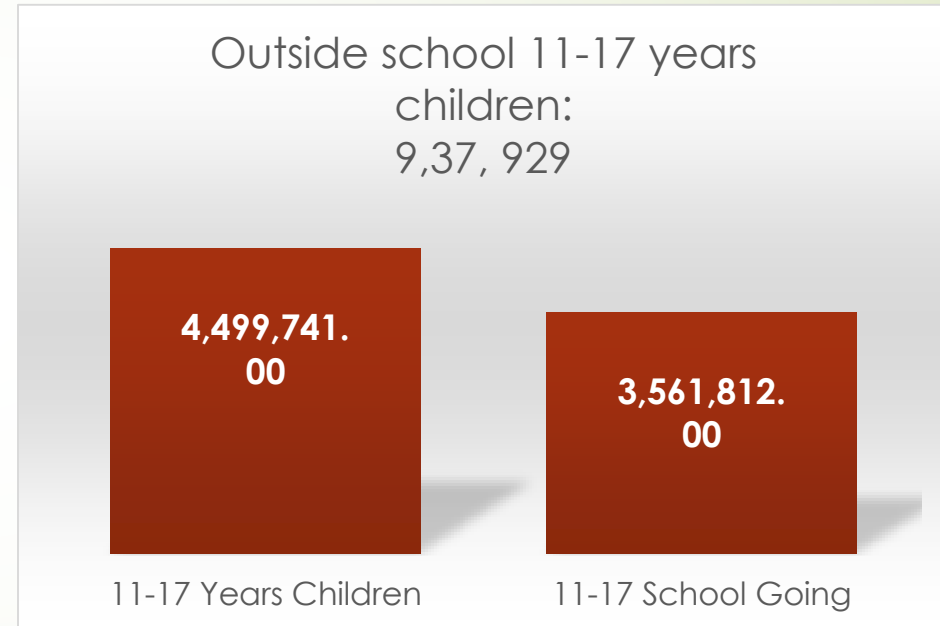
Risk Population: Crime Point of View

4

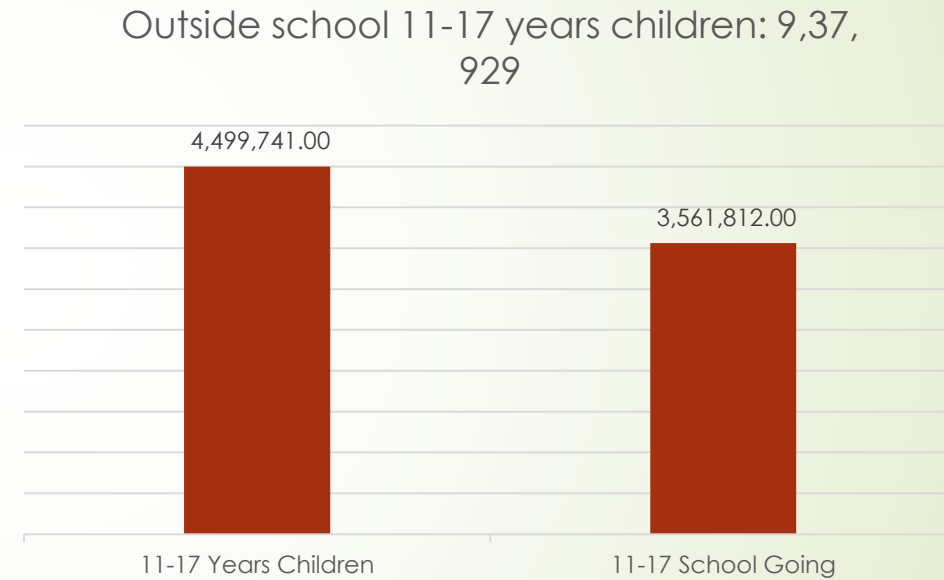
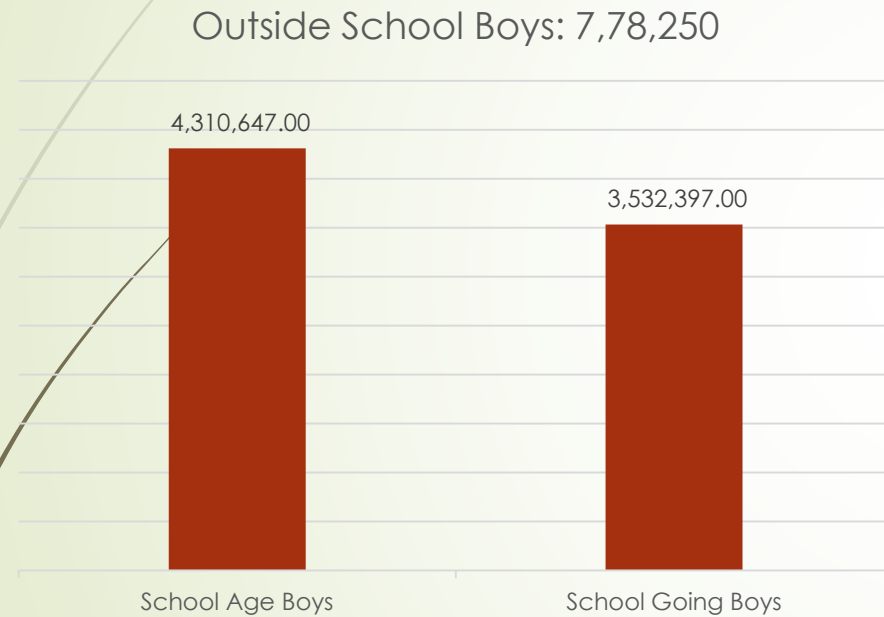
**OUTSIDE SCHOOL CHILDREN:
14,32,359**

Outside school 11-17 years
children:
9,37,929

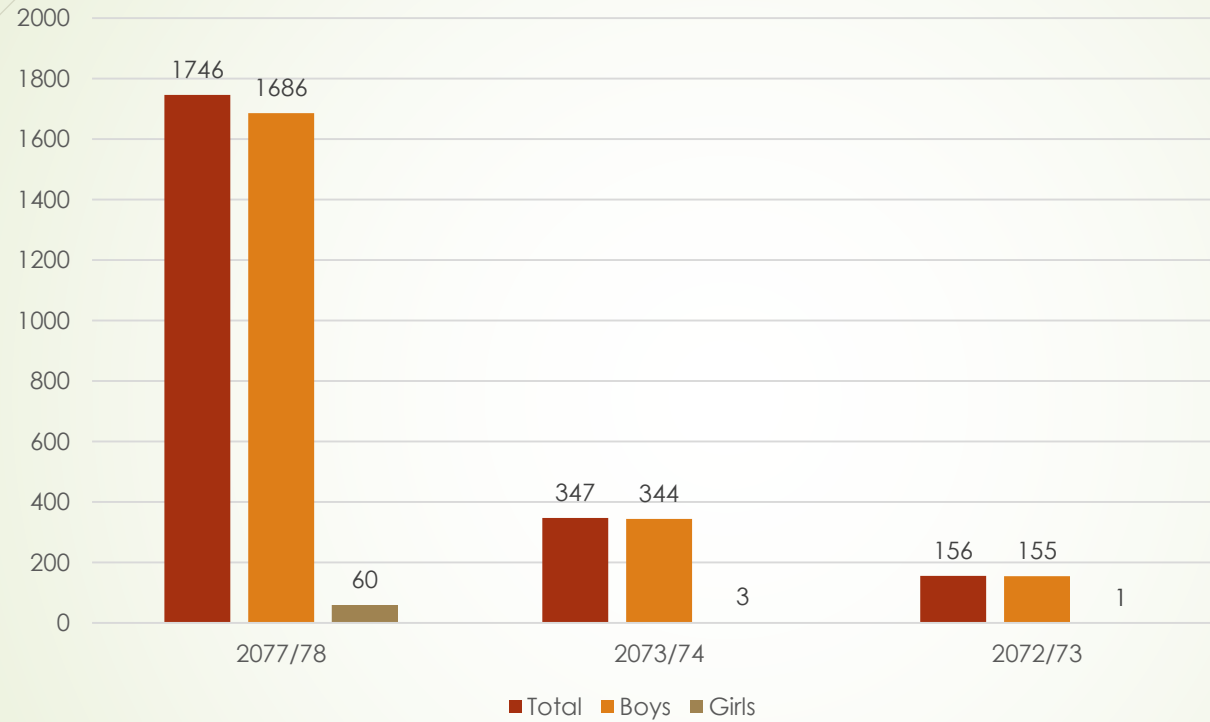

Risk Population: Crime Point of View

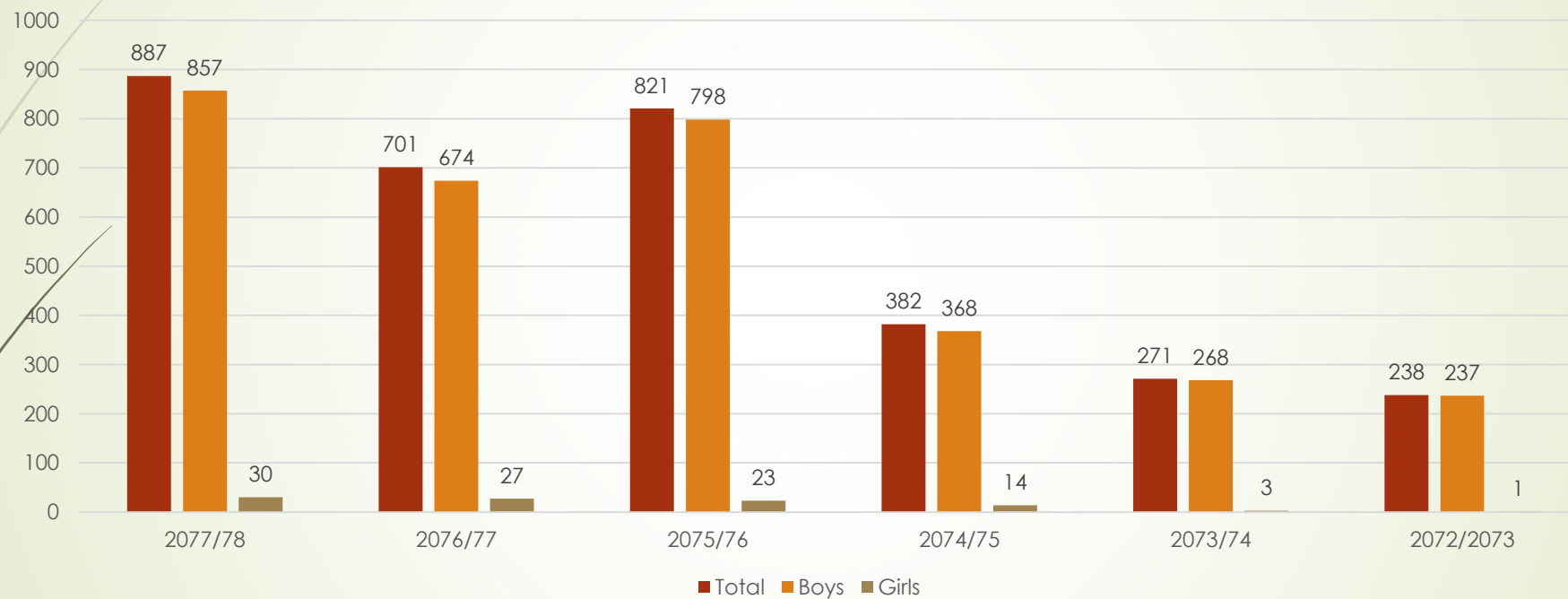
Note: Vocational Education !

Children in Conflict with the Law:2249

High Estimation: 2000 per year!

Child Population in Reform Centers: 3300

Note:

- Overlapped Population
- Girls Population in 2072/73-2073-74 is not exact.

I. Pre-trial stage

१. बाल अपराधको रोकथाम

- कानूनी मापदण्ड
 - सबै बालबालिकालाई शिक्षा
 - सबै बालबालिकालाई संरक्षणको अधिकार
 - उचित हेरचाह पाउने अधिकार (दफा ७)
 - राज्यको दायित्व (दफा १८)
 - विशेष हेरचाह र अवश्यकता भएका बालबालिकाको अवधारणा
- संरचना र व्यवस्थापन: अपराध रोकथाम प्रयास
- फैसला
 - भेटिएन ।

(बालबालिका आरोपित) कसूरजन्य कार्यको अनुसन्धान: गैर हिरासतीय उपाय

- अभिभावकको जिम्मा लगाउने आदेश ।
 - राकेश कुमार शाह वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ, नि. मि. २०६५/१२/३१ (अप्र.)
 - शितासरण मण्डल वि. बालसुधार गृह, भक्तपुर, नि. मि. २०६७/०६/२६
 - (सन्दर्भ: प्रहरी हिरासतमा अरूसँग मिसाएर राख्न मिल्दैन।)
- अभ्यास
 - संघसंस्थाको जिम्मा लगाउने (जिल्ला)
 - रा.न्या.प्र.ले काठमाण्डौ उपत्याकामा गरेको अध्ययनले १७९ केसमा २२ मा मात्र गैर हिरासतीय उपाय अवलम्बन गरेको देखिन्छ ।
- दिशान्तरण
 - भेटिएन ।

हिरासतीय उपाय: अनुसन्धानकोलागि म्याद थप (रिमान्ड), निगरानी

कक्ष

निगरानी कक्ष सम्बन्धी आदेश आउन बाँकी

१. बालसुधार गृहमा मात्र बालबालिकालाई राख्न सकिने समुह क (थुनामा राख्ने एनको उद्देश्य होइन ।)

- आशिष अधिकारी वि. बाँके जिल्ला अदालत, नि.मि. २०५७।१२।०२
- आशिष अधिकारी वि. सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अदालत, नि.मि. २०५८।०४।१०

समुह ख

- दफा ४२ (२) बमोजिम कारागारमा छुट्टै कोठामा राख्न मिल्ने
 - आशिष अधिकारी वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, ललितपुर, नि.मि. २०५८।०४।२९
- एनको उद्देश्य सुधार गृहमा राख्ने हो। माथिको आदेश अनुपयुक्त।
 - राकेश कुमार शाह वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ, नि.मि. २०६५/१२/३१ B.S.
 - सीताशरण मण्डल वि. बालसुधार गृह, भक्तपुर, नि.मि. २०६७/०६/२६ B.S.
 - रीमा थापा वि. पुनरावदेन अदालत, पोखरा, नि.मि. २०६९/०५/०३ B.S.

हिरासतीय उपाय: अनुसन्धानकोलागि म्याद थप (रिमान्ड), निगरानी कक्ष

- २. (पर्याप्त मात्रामा) बालसुधारगृह खोल्न पर्ने
 - आशिष अधिकारी वि. बाँके जिल्ला अदालत, 2057/12/02 B.S.
 - आशिष अधिकारी वि. धनकुटा जिल्ला अदालत, 2058/01/28 B.S.
 - आशिष अधिकारी वि. सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अदालत, 2058/04/10 B.S.
 - सुमेधा शाक्य वि. नेपाल सरकार, 2065/06/13 B.S.
 - सन्तोष तामाङ वि. मन्त्रिपरिषद्, 2065/11/25 B.S.
 - सीताशरण मण्डल वि. बालसुधार गृह भक्तपुर (विस्तार गर्नु र सुरक्षा बढाउनु), 2067/06/26 B.S.

II. Undertrial stage

संरक्षणको मापदण्ड

- १. धरौट तिर्न नसकेका कारणले बालसुधार गृहमा राख्न नमिल्ने
 - रामेश्वर न्यौपाने वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ, नि.मि. २०६५।०७।१८
 - शैभाग्य शाह वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ, नि.मि. २०६५।०७।१८
 - टीकाराम पेखरेल वि. काठमाण्डौ जिल्ला अदालत, नि.मि. २०७०।०३।११ (नि.न.९०७४)
(बाल अधिकार समितिको टिप्पणी नं. १० उल्लेख गरिएको)

- २. १४ वर्ष मुनिका बालबालिकालाई सुधार गृहमा राख्नुको सट्टा व्यक्तिगत जमानीमा छाड्नु उपयुक्त हुने ।
 - पुष्पराज पौडेल वि. झापा जिल्ला अदालत, नि.मि. २०६९/०८/१०

- ३. हतकडीको प्रयोग गर्न नपाइने
 - बालकृष्ण मैनाली वि. नेपाल सरकार, २०५८/०४/२३ B.S.

संरक्षणको मापदण्ड

- ४. बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७८ ले तेकिएके कार्यविधि पालन नभएको
 - ४.१ गोपनियता कायम गरिनुपर्ने
 - सपना प्रधान मल्ल वि. नेपाल सरकार, २०६४।०९।१०
 - उदय शंकर मण्डल वि. सुर्खेत जिल्ला अदालत, २०७४।०४।२५ (पीडित)
 - प्रकाश रावल वि. नेपाल सरकार, २०७४।०४।३० (पीडित)
 - ४.२ मुद्दामा छुट्टै मिसिल खडा गरी बाल इजलासमा नसारिएको
 - **बि. था.** को हकमा अधिवक्ता नवल किशोर साह वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय कपिलवस्तु, रिट नं. ०७८-WH-०१४१ ।
 - राजससराडः (१)०७८/०७९ को हकमा अधिवक्ता नवल किशोर साह विरुद्ध चितवन जिल्ला अदालत, रिट नं. ०७८-WH-०१२४
 - **ख. ब. गु. वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, नवलपरासी, नि. मि. २०७९।०३।१६**

संरक्षणको मापदण्ड

- ५. स्वच्छ सुनवाइ
 - ५.१. बालबालिकाको मुद्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालयले हेर्न नमिल्ने । जिल्ला प्रशासन कार्यालयद्वारा स्वच्छ सुनवाइ हुन नसक्ने । (महासन्धि, धारा ४०) (संविधान)
 - कल्याण के. सि. वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाण्डौ, 2066/06/26 B.S.
 - ५.२. चाँडै बाल इजलास वा अदालत गठन गर्नुपर्ने । बाल इजलासले मुद्दा हेर्ने कार्यलाई कानुन बमोजिम नै मान्नुपर्ने । अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गर्ने ।
 - बालकृष्ण मैनाली वि. महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, 2057/02/03 B.S.
 - सन्तोष कुमार महतो वि. मन्त्रिपरिषद् सचिवालय, 2062/09/09 B.S.

दिशान्तरणको प्रयोग वा कार्यान्वयन

- ▶ पाइएन ।

अपराधिक दायित्व (र सजाय निर्धारण)

- १. (अदालतले कैद हुने गरी सजाय निर्धारण गरेका बालबालिकालाई) सुधार गृहमा मात्र राख्न पर्ने
 - आशिष अधिकारी वि. धनकुटा जिल्ला अदालत, 2058/01/28 B.S.
 - तारादेवी खनाल वि. इलाम जिल्ला अदालत, 2058/10/22 B.S.
 - पुष्पराज पौडेल वि. धादिङ्ग जिल्ला अदालत, 2068/12/07 B.S.
- २. बाल सुधार गृहमा राख्ने आदेश अन्तिम उपाय र न्यूनतम समयका निमित्त (महासन्धि धारा ३७ (२)):
 - पुष्पराज पौडेल वि. काठमाण्डौ जिल्ला अदालत, 2072/05/23 B.S.
 - उदय शंकर मण्डल वि. सुर्खेत जिल्ला अदालत, 2074/04/25 B.S.

अपराधिक दायित्व (र सजाय निर्धारण)

- ३. अपराधिक दायित्व कम गर्न सकिने । बालबालिका सम्बन्धी ऐन र मुलुकी ऐन, अ.बं. ११८ दुवैके सुविधा पाउने ।
 - ख कुमारी वि. नेपाल सरकार, 2065/12/12 B.S.
 - कर्तव्य ज्यानमा दोषी पाइएपनि सजाय घटाइ पाँच वर्ष कायम गरिएको ।
 - नेपाल सरकार वि. न. भु., 2067/01/12 B.S.
 - कर्तव्य ज्यानमा दोषी पाइए पनि सजाय घटाइ एक वर्ष सजाय कायम गरिएको ।
- ४. पीडितलाई जरिवाना तिर्ने दायित्व यथावत रहने ।
 - डिभिजन बेञ्च: तिर्नुपर्ने (म. कु. चौ. वि. झ कुमारी), 2064/02/28 B.S. । तिर्नुपर्ने (अब्दुल कलाम मुसलमान वि. नेपाल सरकार), 2065/11/13 B.S.
 - पूर्ण इजलास : तिर्नुपर्ने (नेपाल सरकार वि. पवन कुमार यादव), 2067/5/31 B.S. । नेपाल सरकार वि. दि. सा., 2072/03/27 B.S.

(अपराधिक दायित्व र) सजाय निर्धारण

- ५. ठेकिएको जरिवाना तिर्न नसकेका कारणले सुधार गृहमा राख्न नपाइने । (नेपाल सरकारले कानूनी व्यवस्थाको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने ।)
 - उदय शंकर मण्डल वि. सुर्खेत जिल्ला अदालत, 2074/04/25 B.S.
- ६. स्थगन गरिएको सजाय १ वर्ष पछि पुनरावृत्ति नहुने ।
 - नेपाल सरकार वि. कु. प्र., 2074/04/26 B.S.

III. Posttrial stage (Correction and Social and familial reintegration)

सजाय परिवर्तन, प्रोवेशन, परोल, सजाय अवधी घटाउने र माफी सम्बन्धी

- १. सजाय स्थगनको प्रयोग
 - सजाय स्थगन एक वर्ष पछि नदोहोरिने ।
 - जबर्जस्ती करणीको दायित्व स्वरूप तेकिएको सजाय स्थगन सदर ।
 - लक्ष्मण गौतम वि. नेपाल सरकार, 2074/07/26 B.S.
- २. सजाय परिवर्तन
 - कोभिड १९ को महामारीमा बालबालिकालाई अमाबाबुको जिम्मामा छाडिनु उपयुक्त हुने ।
 - अजय शंकर झा वि. कैलाली जिल्ला अदालत, 2077/01/14 B.S.
 - पुष्पराज पौडेल वि. सुर्खेत जिल्ला अदालत, 2077/01/14 B.S.
 - कमल केइराला वि. उदयपुर जिल्ला अदालत, 2077/04/05 B.S.
- ३. प्रोवेशन, सजाय अवधी घटाउने र माफी सम्बन्धी फैसला भेटिएन

निष्कर्ष

- ▶ नेपालमा बालअपराधको संख्या एकदम न्यून छ । रोकथामका पर्याप्त कार्यक्रम छैनन् । नेपालमा २०७८ सालमा आएको नयाँ कानूनको कार्यान्वयन भइसकेको छैन ।
 - ▶ (खड्का ब. बिश्वकर्मा, २०७९।०३।१६)
- ▶ १. मुल फैसलाहरू बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०४८ को कार्यान्वयनका सन्दर्भमा
 - ▶ १.१ बालसुधार गृहको स्थापना ।
 - ▶ १.२ बालबालिकालाई बयस्कका थुनामा (बयस्कसँग) राख्न नपाइने । बालसुधार गृहमा नै राख्नु पर्ने । थुना र बालसुधार गृहको उद्देश्य पृथक ।
 - ▶ १.३ हतकडी लगाउन नपाइने ।
 - ▶ १.४ बाल इजलासले स्वच्छ सुनवाइको सिद्धान्त पुरा गर्ने । बाल अदालत गठन गर्न अग्रसरता लिनु पर्ने ।

निष्कर्ष

- २. केही व्याख्या:
 - २.१ गैर हिरासतीय उपायका सम्बन्धमा
 - बालबालिकालाई सुधार गृहमा राख्ने काम अन्तिम विकल्पको रूपमा लिनुपर्ने ।
 - धरौटीको सट्टा बालसुधार गृहमा राख्न नपाइने । जमानीमा परिवारलाई बुझाउनु पर्ने वा साधरणा तारेखमा छाड्ने ।
 - जरिवानाको सट्टा बालसुधार गृहमा राख्न नपाइने ।
 - कोभिड १९ महामारीका समयमा बालबालिकालाई आमाबाबुको जिम्मा लगाउन उपयुक्त हुने ।
 - सजाय स्थगन गर्न सकिने र एक वर्षको असल व्यवहार पछि नदोहोरिने ।

निष्कर्ष

- २.२ बालबालिकाका सम्बन्धमा अपराधिक दायित्व वहन गराउँदा
 - बालबालिका सम्बन्धी ऐन तथा मुलुकी ऐन दुवैल दिएको सुविधा उपभोग गर्न सक्ने ।
 - पीडितलाइ परिपुरण गर्ने दायित्व यथावत रहने ।
 - सजाय स्थगनको उल्लेखनीय प्रयोग । अन्तिम उपायको रूपमा लिइएको ।

- २.३ सैद्धान्तिक व्याख्या
 - बालअधिकार महासन्धीले निर्दिष्ट गरेको सिद्धान्त नै निर्णयाधार
 - बालबालिकालाई न्युनतम समय र अन्तिम उपायको रूपमा मात्र सुधार गृहमा राखिने । (तर दिशान्तरण र अन्य उपायको प्रयोग प्रारम्भ नभएको ।)
 - बालबालिकाको सर्वोत्तम हित
 - स्वच्छ सुनवाइको सिद्धान्त
 - बाँच्न पाउने हकको सम्मान

प्रश्नउत्तर